

عدالت باوری

بہروز محمدی منفرد

اشاره:

این نوشتار آثار و ره‌آوردهای اعتقاد به عدالت را از ابعاد فردی و اجتماعی بررسی می‌کند و در هر کدام از این ابعاد نیز هم بعد معنوی و هم ظاهری مورد توجه قرار گرفته است. برخی از ره‌آوردهای مورد بحث در این مقوله عبارتند از: ۱- امید ۲- شناخت امام ۳- تبری از حکومت‌های جور ۴- ایجاد انقلاب‌ها و نهضت‌ها ۵- ایجاد عدالت نسبی در جامعه ۶- تأییدن الطاف الهی بر جامعه و...

باور به عدالت‌گستری منجی‌مصلحی که عدل و قسط را در عرصه‌های اقتصادی^۱، قضایی^۲ و... در سراسر کره خاکی می‌گستراند از همان آغاز اسلام در اعماق وجودی مسلمانان نفوذ نموده است و روایاتی که از پیامبر ﷺ و امامان معصومین^۳ در این زمینه رسیده است در حد تواتر هستند.

در معنای عدل آمده است: «عدل آن است که هر چیزی را در جای خود قرار می‌دهد»^۴
شهید مطهری در معنای آن می‌گوید:

عدالت عبارت است از این که آن: استحقاق و حقی که هر بشری به موجب خلقت خودش و به موجب کار و فعالیتش به دست آورده است به او داده شود و نقطه مقابل آن ظلم است که آنچه را که فرد استحقاق دارد به او ندهند و از او بگیرند.^۴

۱. مجلسی، بحارالانوار، بیروت، نشر الوفاء، ج ۵۲، ص ۲۹۰.

۲. کلینی، الکافی، تحقیق علی‌اکبر غفاری، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ج ۱، ص ۳۹۷.

۳. سفینه‌البحار، ج ۲، ص ۱۶۶.

۴. شهید مطهری، سیری در ائمه اطهار، قم، انتشارات صدرا، ص ۲۵۹.

بدیهی است که باور به چنین عدالتی فطری است.

شهید مطهری می‌گوید:

اعتقاد به عدالت فطری است؛ چنانچه کسی به مرحله کمال برسد و خوب تربیت شود، واقعاً عدالت خواه می‌شود و عدالت جمع را بر منفعت خویش ترجیح می‌دهد.^۱

گفتنی است اعتقاد به فرارسیدن زمانی که عدالت در سراسر هستی گسترش می‌یابد نیز یک امر فطری است که مهم‌ترین دلیل بر آن، عمومیت و همگانی بودن آن است. مسیحیان^۲، یهودیان^۳، زرتشتیان^۴، هندوان^۵ و مسلمانان^۱ و دیگر ادیان بر این باورند که این کره خاکی زمانی پر از عدل و داد خواهد شد. بی‌تردید چنین باوری دست‌آوردهای ارزشمند و ثمرات متعددی به ارمغان خواهد آورد که از جمله آن‌ها ره‌آوردهای فردی و جامعه‌شناختی است که در ذیل به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

ره‌آورد فردی

۱- شناخت امام

امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

ای یحیی کسی که شب را به گونه‌ای بگذرانند که در آن، امام زمانش را نشناسد، بر مرگ جاهلیت مرده است.^۷

با توجه به نقشی که امامت در حفظ نظام و کمال بشر و سیر او به سوی خدا و اجرای احکام خدا دارد و با توجه به این که اطاعت امر امام شرعاً و عقلاً واجب است، در وجوب معرفت امام نیز بر حسب حکم عقل و شرع، جای هیچ‌گونه تردید و شبهه‌ای نیست؛ زیرا هم مقدمه و اطاعت است که واجب است و بدون وجوب هم اطاعت و نصب امام بیهوده است و هم بر

۱. همان ص ۳۶۵.

۲. اعمال رسولان، ج ۵، ص ۳۱.

۳. ویلیام گلن و هنری رکن، عهد عتیق و جدید، ترجمه فاضل خادم همدانی، تهران، انتشارات اساطیر، ص ۱۲۲۰.

۴. داود الهامی، او خواهد آمد، قم، نشر مرتضی، ص ۶۸.

۵. مجله هفت آسمان، شماره ۱۲ و ۱۳، مقاله گونه‌شناسی موعود در ادیان مختلف ص ۱۱۶.

۶. سید ثامر العمیدی، در انتظار ققنوس، ترجمه مهدی علی‌زاده، قم، موسسه امام خمینی، ص ۴۶. (به نقل از تاریخ ابن خلدون)

۷. بحارالانوار، ج ۲۳، ص ۸۹.

حسب آنچه در بعض روایات استفاده می‌شود، بالخصوص نیز واجب است.^۱
گفتنی است شناخت امام زمان با دو امر حاصل می‌شود:

۱- شناخت امام به نام و نسب

۲- شناخت صفات و ویژگی‌های او^۲

بنابراین حق شناخت امام آن است که تمامی ابعاد زندگی و صفات و ویژگی‌های آن شخصیت رهایی‌بخش از جمله سیره عملی اجرای عدالت آن حضرت مورد کنکاش قرار گیرد و این شناخت از اهم واجبات است.^۳ با باور به عدالت‌گستری و سیره حکومتی و عمل امام زمان (عج) در عصر ظهور، شخصیت حقیقی این شجره طوبی، آن‌طور که شایسته است، شناخته می‌شود؛ چرا که دادورزی حضرت حجت علیه السلام بخشی از زندگی ایشان بوده و همان‌گونه که شناخت حسب و نسب، زمان ولادت و ویژگی‌های فردی آن حضرت ضروری به نظر می‌رسد، شناخت ابعاد اجتماعی و سیره عملی آن بزرگوار در اداره حکومت و اجرای احکام و حدود الهی و برقراری عدل و داد ضروری‌تر است.

۲- محبت و عشق به حضرت

﴿...قل لا اسئلكم عليه اجراً الا المودة فی القربى...﴾^۴

«بگو جز مودت به نزدیکان، از شما مردمان اجر و مزدی نمی‌خواهم».

عشق و محبت صمیمانه به اهل بیت علیهم السلام یک ضرورت است و «دوستی ایشان بخشی از ایمان و شرط قبولی ایمان است».^۵

اما این عاطفه ارزشمند قابل پرورش بوده و همین موجب ازدیاد صفای دل به اهل‌بیت می‌شود و می‌توان آن را شدت بخشید؛ به این صورت که باور داشته باشیم این محبت‌ها یک‌جانبه نیست.^۶ جذبه محبت و عشق امام، جاذب دل‌های پریشان‌مؤمنان و جمع‌کننده قلوب پراکنده شیعیان است.

عشق از معشوق اول سرزند تا به عاشق جلوه‌ای دیگر کند.^۷

۱. صافی گلپایگانی، امامت و مهدویت، قم، انتشارات حضرت معصومه، ج ۱، بخش سوم، ص ۶۲

۲. موسوی اصفهانی، مکیال‌المکارم، قم، انتشارات ایران نگین، ج ۲، ص ۱۸۵.

۳. همان.

۴. سوره الشوری، آیه ۲۳.

۵. مکیال‌المکارم، ج ۲، ص ۲۱۷.

۶. همان، ج ۱، صص ۹۴ و ۵۳.

۷. امام صادق علیه السلام: «والله لا ارحم بکم منکم بانفسکم» (مسعود پورسیدآقایی، میرمهتر، قم، انتشارات حضور، ۱۳۸۲، ص ۱۶۷).

آری، باور به دادورزی عاشقانه آن حضرت^۱ و دل‌سوختگی و محبت ایشان به خلق در برقراری حرکت عظیم عدالت‌گستری در جهان ما و نگرش حق‌طلبانه ایشان به این کره خاکی، به گونه‌ای تکوینی، محبت و عشق به حضرت را در دل‌های عاشقان شدت می‌بخشد و باور به غلبه رحمت حضرت بر غضبشان در حکومت عدل و ستاندن حق مظلومان از ظالمان و گردن‌کشان سبب می‌گردد مؤمنین نیز در قبال نگرانی‌ها و باور به دغدغه‌های آن امام در ستم‌های روا داده شده به بشریت و مظلومین و تلاش ایشان برای رهایی آنان از دست ستمگران پیوند معنوی و عشق خود را با حضرت افزون و محکم‌تر کرده و سرود دلدادگی برای آن حضرت را سر دهند که این عشق و محبت‌ها در قالب دعاها و زیارتنامه‌ها تبلور می‌یابد.^۲

به دیگر سخن، اول محبوب است که از محبت خویش یاد می‌کند و این یاد در قلب محب جلوه‌گر شده، او را به یاد محبوب می‌اندازد و این ماییم که باید به شراره عشق و جذبه محبت او لیبیک گوئیم.^۳

۳- امید به آینده

نور امید همواره درون جان بشر را روشن داشته و او را در برابر حوادث ناگوار پایدار می‌سازد و از گردنه‌ها و فراز و نشیب‌های گوناگون گذرانده، گام به گام در مراحل تکامل و ترقی سیر می‌دهد. اگر امید نبود، بشر هیچ قدمی را بر نمی‌داشت و هیچ رنجی را تحمل نمی‌کرد.^۴

امام مهدی^ع به عنوان ضامن اجرای وعده‌های الهی و تحقق عدالت‌گستری در جهان، پناهگاه مؤمنین است «و این امید، بزرگ‌ترین هدیه‌ای است که جامعه بشری در این دوران دریافت کرده است. گوستاو لوبون می‌گوید:

بزرگ‌ترین خدمتگزاران عالم همان اشخاصی هستند که توانسته‌اند بشر را امیدوار نگه دارند».^۵

و باور به این منجی و عدالت‌خواهی‌های او و افق روشن هستی^۶، و مساوات فراگیر^۷، روح

۱. پیامبر اکرم: «به (المهدی) یخرج الذل من اعناقکم...» (بحار، ج ۵۱، ص ۵۷).

۲. دعای ندبه؛ زیارت ناحیه مقدسه؛ دعای صباح و...

۳. میرمهتر، ص ۱۶۸.

۴. امامت و مهدویت، ج ۲، بخش سوم، ص ۷.

۵. در انتظار ققنوس، ص ۲۷۳.

۶. «و نريد ان نمن على الذين استضعفوا في الارض و نجعلهم ائمة و نجعلهم الوارثين» [قصص، ۵].

۷. امام صادق^ع: «كان رسول الله يقسم لحظاته بين اصحابه، فلينظر الى ذا و ينظر الى ذا بالسوية». (الكافي، ج ۲، ص ۶۷۱).

امید را در کالبد خسته بشریت می‌دمد؛ زیرا در هر حال، مؤمنین می‌دانند که در زمانی معنا و مفهوم حقیقی زندگی تحقق پیدا کرده و شب سیاه ظلم در جهان رخت بر بسته و نور عدالت جای‌گزین آن می‌شود.

۴- شکسته شدن هیبت مستکبران در برابر مؤمنان^۱

در طول سده‌های متمادی، مستکبران و فرعونیان با ابزارهای مادی و در دست داشتن رسانه‌های تبلیغاتی مسموم، به جای حق نشسته و سعی در نمایاندن برتری و هیبت و قدرت خود و دلیل و ویران کردن شخصیت مومنین داشته‌اند و تلاش نموده‌اند با ارزش‌ها و مفاخر مجازی و پوچ و توخالی خود، برتری اجتماعی و بزرگ‌منشی خود را بنمایانند.

اما با اعتقاد به تشکیل سلطنت و دادورزی مقتدرانه حضرت مهدی علیه السلام و شکسته شدن بت‌های مستکبران و گرفته شدن ریاست‌ها و مال‌ها و ابزارهای باطل و ناحق از مستکبران، پوچی و تهی بودن قدرت آنان نمایان می‌شود و هیبت آنان شکسته می‌شود؛ زیرا این اقتدارها و عظمت‌های ظاهری تداومی نداشته و همیشگی نیستند.

۵- آمادگی

انقلاب و جنبش با این گستردگی برای طرح‌ها و برنامه‌های جهانی و تشکیل ساختارهای ایجاد عدالت اقتصادی، فرهنگی، قضایی و... در جامعه عدل مهدوی نیازمند نیروهای کارآمد و مهدوی‌یاورانی است که بتوانند در مسندهای مختلف حکومت با عناوین متفاوت خدمت کنند. امام باقر علیه السلام می‌فرماید:

هنگامی که قائم ما قیام کند و مهدی ما ظهور کند، یک مرد از شیعیان ما پرچم‌تر از شیر و کاری‌تر و نافذتر از نیزه خواهد بود^۲

کسانی که آرمان عدالت‌گستری در سراسر گیتی را در سر دارند بایستی با بینشی ژرف، نسبت به آن حرکت بزرگ، خود را در عرصه‌های مختلف علمی، نظامی و سطوح عالی معنوی آماده سازند تا بتوانند مقدمات آن حکومت عظیم را تشکیل دهند و از همین عصر غیبت، خود را به عنوان پشتوانه‌ای در جامعه فاضله عصر مهدوی به آن حضرت بشناسانند. بنابراین آماده شدن در همه عصرها برای محقق شدن آرمان آن حضرت و تشکیل آن حکومت عدل‌محور ضروری می‌نماید.

۱. مکیال المکارم، ج ۱، ص ۱۶۹.

۲. سلیمان بن ابراهیم، ینایع المردة، ترجمه سید مرتضی توسلیان، انتشارات بوذرجمهری، ج ۲، ص ۴۹۹.

۶- پایداری در برابر مصائب دشمنان

صبر گویای شرایط گذشتن زمان لازم در پرورش حیات آدمی و تحقق خودسازی و رشد عقلانی در رسیدن به حق و عامل اصلی تعالی انسان و کمال آدمیت است و در عرفان اسلامی، یکی از ویژگی‌های سیر و سلوک و اصیل‌ترین حالت، بردباری و شکیبایی است و طی همه منازل و مراحل نیازمند صبر است.^۱

عدالت‌باوری می‌آموزد که فرجام جهان، جلوه‌ای از عدالت حق تعالی است و سرانجام، وضعیت نامطلوب مؤمنین پایان می‌پذیرد و حقشان ستانده می‌شود. از این روی، اگرچه در دوران غیبت آزارها و اذیت‌ها می‌بینند و دچار مصائب می‌شوند، با امید به برچیده شدن ریشه اهریمنان و سقوط صاحبان زر و زور و تزویر، با بینشی عمیق، صبور و بردبار بوده و اقسام مصائب و مشقت‌ها را تحمل می‌نمایند.

امام حسین علیه السلام فرمودند:

برای او غیبتی است که گروهی در آن دوران از دین برگشته، برخی دیگر بر دین پایدار خواهند ماند و مورد اذیت و آزار قرار خواهند گرفت.^۲

۷- عدالت‌باوری و تقوای الهی

از جمله مهم‌ترین شاخصه‌ها و مقدمات تقوای الهی، باور و ایمان به امور غیبی الهی است که باور به حکومت عدلی که توسط مهدی آخرالزمان تشکیل می‌شود از مصادیق بارز آن است: «ذلک الكتاب لاریب فیه هدی للمتقین الذین یؤمنون بالغیب...»^۳؛ «آن کتاب که تردیدی در آن نیست، هدایتی برای متقین است، کسانی که ایمان به غیب دارند...».

باور به دادورزی و عدالت‌گستری حضرت مهدی علیه السلام - که منشأ وحیانی داشته و از مسلمات دین اسلام است - یکی از مصادیق باورهای غیبی به شمار آمده و مستلزم تقوای الهی است و بدون این سرمایه معنوی، پارسایی و پرهیزکاری معنا ندارد و البته آزمونی است که تنها مؤمنین راستین و موحدان خداجو از عهده آن برآمده و مزین به لباس پرهیزکاری می‌شوند که برترین لباس‌هاست.

۱. غدیر کارآمد کرمانی، ایمان، تهران، انتشارات گوهر منظوم، ۱۳۸۱، صص ۴-۱۳۳.

۲. بحارالانوار، ج ۵۱، ص ۱۳۳.

۳. بقره، ۲ و ۳.

۸- تهذیب نفس

اگرچه بریدن از خودخواهی و هوای نفس و پاکیزه شدن از خیانت و ردایل نفسانی همیشه و در همه حال برای یک مؤمن وارسته سزاوار است، کسی که باور دارد روزگاری در همین دنیا جلوه‌ای از عدالت کبریای حضرت حق طلوع می‌کند و نزد حضرت مهدی علیه السلام مؤمن واقعی از غیر واقعی نمایان است^۱ و هر چیزی در جای خود قرار می‌گیرد و انسان‌های پست و وارسته، هر کدام از هم متمایز و در جایگاه خود قرار می‌گیرند، ضرورت آن را بیشتر درک کرده و با وارستگی و رهیدن از لغزش‌ها نفس خود را پاک می‌گرداند تا سرافراز و سربلند، نزد حضرتش حاضر گردد. امام صادق علیه السلام فرمودند:

هرگاه قائم به پا خیزد، هیچ‌یک از بندگان خداوند به پیشگاهش برنخیزد، مگر این‌که او را می‌شناسد که آیا صالح است یا ناصالح و ناشایسته.^۲

۹- آرامش و امنیت روحی

تردیدی نیست که نهایت سعی و تلاش انسان‌ها در رسیدن به آرامش و امنیت روحی است و هر روزنه‌ای را که جهت تاییدن این آرامش ببینند به سوی آن خیره می‌شوند. امید به عصر طلایی و تشکیل حکومت عادلان و ستانده شدن داد مظلومان از ظالمان و برچیده شدن پایه‌های استبداد، نور آرامش را در دل مؤمنین روشن می‌سازد و نگرش آنان را به آینده هستی، نگرشی آرامش‌بخش می‌کند و با تصور امنیتی فراگیر برای آینده عالمیان، درخشش و تابش آن‌را در روح و جان خود نیز مشاهده می‌کنند.

۱۰- دعا برای تعجیل فرج

شکی نیست که دعا، تأثیر بسزایی در سرنوشت انسان‌ها و تغییر قضای الهی داشته و از اقسام شکر^۳ بوده و موجب فزونی نعمت^۴ می‌گردد. بنابراین در تسریع ظهور و فرج و تشکیل حکومت عدل نیز نقش بسزایی دارد. امام زمان علیه السلام فرمود:

«بسیار دعا کنید برای تعجیل فرج که آن فرج شما است».^۵

۱. مکیال المکارم (به نقل از کمال‌الدین، ج ۲، ص ۶۷۱).

۲. همان.

۳. همان، ج ۱، ص ۴۲۵.

۴. همان، ص ۴۲۴.

۵. همان، ص ۴۱۹ (به نقل از احتجاج ج ۲ ص ۲۸۴).

مؤمنین که از ظلم و ستم‌های روا شده بر انسان‌ها آگاه بوده و بر این باورند که با برقراری عدالت مهدوی در کره خاکی، بساط این همه ظلم و ستم‌ها برچیده شده و رفاه اجتماعی و اقتصادی حاکم خواهد شد همواره دست به دعا برداشته و از خداوند می‌خواهند که در فرج حضرتش تعجیل فرماید تا انسان‌های دردکشیده هرچه زودتر به حقوق از دست‌رفته‌شان نایل آیند و عدل سراسر گیتی را فراگیرد. زیرا می‌دانند دعایشان در این امر مستجاب می‌شود.

۱۱- اعتقاد به حکومت عدل، وسیله تبری از حکومت‌های جور

کسی که به شاخصه‌های کلی دادورزی در حکومت حضرت مهدی علیه السلام علم و باور داشته و می‌داند که این حکومت اصلاح‌طلب و ظلم‌ستیز، تجلی و وعده عدالت حقیقی الهی است، آن عدالت مقتدرانه و غایت کمال انسان‌ها را مقیاس و میزان قرار داده و حکومت‌های عصر خود را با آن می‌سنجد و اگر دولتی در دادورزی خود، به این مقیاس نزدیک‌تر شود، به آن تمایل پیدا کرده و از آن حمایت می‌کند و چنانچه سلطنتی بر خلاف مقیاس حق‌مداری، ظلم‌محور بوده و ستمگری در آن ترجیح داده شده و شاخصه‌های عدالت مهدوی را نداشته باشد، مورد انزجار مؤمنین می‌باشد. زیرا کسی که به آن عصر طلایی و آن عدالت همگانی باور داشته و آن مدینه فاضله را تصور کرده است نمی‌تواند آن حکومت‌ها و سلطنت‌های جور را تحمل کند و به راستی از آن وضع نامطلوب گریزان بوده و از آن تبری می‌جوید.

۱۲- اصلاح فردی و انجام تکالیف

امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

به خدا سوگند، به طور حتم، عدالت مهدی علیه السلام به درون خانه‌ها و اتاق‌هایشان نفوذ می‌کند، همچنان که سرما و گرما در آن وارد می‌شود^۱

در آن عصر، حدود جاری نشده جاری می‌شود، قدرت‌ها و ریاست‌های بناحق گرفته شده گرفته می‌شوند، حق مظلومان ستانده می‌شود، اموال و دارایی‌های به غارت رفته شده مصادره می‌شود و به صاحبانشان بازگردانده می‌شود.

در نزد حضرت، مؤمن واقعی و حقیقی از مؤمن ظاهری و ریاکارانه متمایز می‌شود و... با باور به این اوصاف، بدیهی است که مؤمنان خود را از خصیصه‌های ناپسند بر حذر داشته و نواهی الهی را ترک نموده و خود را به اعمال حسنه و انجام فرایض آراسته و در به‌دست آوردن مال و قدرت و ریاست‌های باطل حرص و ولع ندارند تا این که مغضوب عدالت مهدوی

۱. همان ص ۴۷۴.

۲. بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۳۲۸.

قرار نگیرند. زیرا می‌دانند ثمرهٔ انجام محرمات و ترک فرایض، پایمال نمودن حقوق الهی و مردم و نفس خود است که در محکمهٔ عدل مهدوی نیازمند پاسخ‌گویی است. از این‌رو معتقد و مؤمن به این امر، خود را اصلاح و تکالیف را انجام می‌دهد تا به‌گونه‌ای تکامل یابد و درخشش عدالت حضرت را بهتر درک کرده و مورد غضب عدالت حضرت قرار نگیرد.

۱۳- اعتقاد به عدالت مهدوی، توجه داشتن به کرامت و شرافت انسانی

یکی از مهم‌ترین حقوق انسان‌ها کرامت و شرافت آنان است^۱ که در طول قرون متمادی توسط گردن‌کشان و فرعونیان از آنان به یغما رفته است و با گسترش عدالت حضرت مهدی علیه السلام به آن‌ها بازگردانده شده و ربایندگان این کرامت‌ها در پیشگاه محکمه عدالت، سخت مجازات می‌شوند. بنابراین با این باور، توهین‌ها، تهمت‌ها، محروم‌کردن‌ها، تحقیر کردن‌ها و... از انسان رخت بر می‌بندد و توجه بیشتری به ارزش و اعتبار انسانها می‌شود؛ زیرا دانسته می‌شود قدرتی پرتوان‌تر در سایه عنایت الهی به فریادرسی این انسان‌های دردکشیده خواهد شتافت و انتقام آنان را خواهد گرفت و بنابراین بر مبنای اجرای دستورات اسلام، حرکت اصلاحی در کرامت دادن حقیقی به انسان‌ها صورت می‌گیرد.

۱۴- بیم و امید

عصر دادورزی حضرت مهدی علیه السلام، تهدید، تنگنا و ایام عسرت است برای طمع‌ورزان و دنیاطلبان^۲ و آسایش و آرامش و سامان‌یابی زندگی است برای مؤمنان و مستضعفان.^۳ انسانها با این باور در مرز بین خوف و رجا و بیم و امید زندگی می‌کنند و از یک‌سو عدالت‌ورزی حضرت را مهربانانه و نویدبخش و از دیگر سو، قاطعانه و سازش‌ناپذیر می‌دانند و تلاش می‌نمایند اعمال خود را با این دوگونه برخورد وفق دهد.

۱۵- احساس شخصیت

مؤمنان نیک می‌دانند که مهدی آل محمد علیهم السلام می‌آید و آنان را عزیز می‌گرداند و دشمنانشان را خوار و ذلیل می‌کند^۴ و با خلافت و عدالت راستین خود، حاکمیت مؤمنان و

۱. امام صادق علیه السلام: «والله حق مومن از کعبه بزرگتر است». (بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۲۲۲).

۲. بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۱۲۰.

۳. محمد حکیمی، عصر زندگی، قم، بوستان کتاب، ص ۲۶۸، (به نقل از تحف العقول، ص ۳۲۴).

۴. امام علی علیه السلام: «بیعت الله مهدیهم بعد جهدهم فیعزهم و ینزل عدوهم». (بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۵۴).

مستضعفان را تضمین می‌نماید.^۱ بنابراین بدیهی است که مؤمنان و فرودستان در برابر زورمندان احساس ذلت نمی‌کنند چرا که خود را میراث‌دار اصلی زمین دانسته و صاحبی برای خویش متصور هستند که با فرمانروایی عادلانه و سلطنت قدرتمند خود مایهٔ مباهات آنان است.

۱۶- امر به معروف و نهی از منکر

امام باقر علیه السلام می‌فرماید: همانا امر به معروف و نهی از منکر راه انبیا و صالحان است و فریضه بزرگی است که قوام دیگر فرایض به آن است و راه‌ها به وسیله آن امنیت می‌یابد و درآمدها حلال می‌شود و مظالم به صاحبانشان رد می‌شود و زمین آباد می‌شود و از دشمنان انتقام گرفته می‌شود و امور سامان می‌یابد.^۲

در جای خود ثابت شده است که این فریضه‌ی بزرگ الهی، بستر و زمینه مناسب برای ظهور امام عصر و در نتیجه، تشکیل حکومت عدل محور را فراهم می‌آورد. بنابراین کسی که به این دادورزی عظیم و عصر شکوفایی استعدادهای صلح و آشتی و برابری و مساوات باور دارد، تحت رهبری عقل و ایمان به انجام این تکلیف بزرگ الهی می‌پردازد تا هرچه سریع‌تر بستر مناسب برای به کمال رسیدن انسان‌ها در این دنیا و بازگرداننده شدن حقوقشان فراهم شود و حضرتش ظهور کند و برابری و مساوات را حاکم گرداند.

ره‌آورد جامعه‌شناختی

۱- تشکیل نهضت‌های عدالتخواه

عالم هستی نظام اسباب و مسببات است.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

«ابی‌الله ان یجری الاشیاء الا بالاسباب»^۳.

«خداوند اراده کرده است که تمام اشیاء تنها با اسباب محقق شود».

در جامعه آرمانی عدالت‌محور اسلام نیز، اگرچه امدادهای الهی و تأییدات غیبی بسیار مؤثر بوده و پشتوانه آن هستند، در تعالیم اسلام آمده است که اجرای دقیق این برنامه بدون مسئولیت‌پذیری و تعهد و تکلیف‌یارانی کارآمد و جامعه‌ای خروشان در جهت تحقق

۱. مکیال المکارم، ج ۱، ص ۱۵۸.

۲. الکافی، ج ۵، ص ۵۶.

۳. همان، ج ۱، ص ۱۸۳.

نهضت‌های عظیم آزادی‌بخش و عدالت‌خواه میسر نیست.

بنابراین جامعه‌ای که باور دارد و می‌داند در آن عصر طلایی از دست ستم‌پیشگان و مستکبران رهایی یافته و تعالیم انبیا و اصول اساسی رسالت در آن حاکم می‌گردد، باید برای تحقق و زمینه‌سازی آن کوشا باشد. جامعه و مدینه فاضله عصر دولت حقّه حضرت مهدی علیه السلام و عدل‌محوری او را هدف قرار داده و تلاش می‌کند برای تسریع در رسیدن به هدف، اسباب و زمینه‌های آن تحول عظیم را با انقلابها و نهضت‌ها فراهم آورد و طبیعی است که نمی‌تواند حکومت‌های جور و ظلم را تحمل نماید و از این‌رو به صورت نهضت‌های آزادی‌بخش، زمینه و بستر را برای عدالت کلی فراهم می‌آورد.

۲- احیای عدالت نسبی در جامعه

هر جامعه و نظامی برای رشد و تکامل در جهات مختلف، به دنبال الگویی مناسب است تا خود را با آن وفق دهد و به رشد و تعالی نسبی برسد. حال چنانچه جامعه‌ای محقق شدن اصول دادگری و رستگاری و سعادت و صعود و رفاه اقتصادی، اجتماعی، قضایی و... را در سلطنت مقتدرانه و عادلانه حضرت مهدی علیه السلام ببیند و به آن باور داشته باشد، آن را الگوی خود قرار داده و تلاش می‌نماید تا حد امکان آن آرمان‌ها - از جمله عدالت و دادورزی - را در خود به فعلیت برساند و اگر نمی‌تواند همانند آن حکومت اصیل عدالت را جاری کند، لااقل یک عدالت نسبی را تحقق بخشد.

۳- یکدلی و یکپارچگی

رمز اصلی پیروزی هر ملتی و سرازیر شدن نعمت‌های آسمانی یکدلی و یکپارچگی^۱ انسانها بر مبنای اسلام و دین‌داری است.

حضرت علی علیه السلام می‌فرماید:

شما یاوران حقیق و برادران در دین؛ سپرهای روز گرفتاری و پیکار و رازداران در برابر افشاکنندگان اسرار.^۲

و اما دوستی طالبان دنیا و بی‌دینان زوال‌پذیر و بی‌نتیجه است و هیچ بنائی ندارد.^۳

۱. «واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا.» [آل عمران، ۱۰۳]

۲. نهج‌البلاغه، خطبه ۱۱۷.

۳. حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: «دوستی اهل دنیا به کم‌ترین مسأله‌ای از بین می‌رود.» (ولی الله برزگر، جامعه از دیدگاه

نهج‌البلاغه، سازمان تبلیغات ص ۱۵۵، به نقل از غررالحکم فصل اول، ص ۷۶).

روشن است که باور به دادورزی در آخرالزمان از مصادیق دین‌داری به شمار می‌آید و می‌تواند مبنا و ملاکی برای اتحاد باشد و اگر جامعه‌ای، همگی به این امر بزرگ الهی باور داشته باشند، با توجه به هدف و دغدغه مشترک، نوعی یکدلی و یکپارچگی در تحقق آرمان و کمالی واحد برای آن‌ها شکل می‌گیرد و وقتی هدف واحد شود، راهها، اسباب و... برای رسیدن به آن هدف نیز یکی می‌شود.

۴- تابیدن انوار الهی و برکات آسمانی از آینه باور به عدالت مهدوی در جامعه

﴿ولو ان اهل القرى آمنوا و اتقوا لفتحنا عليهم برکات من السماء و الارض...﴾^۱
و اگر اهل تقوی ایمان بیاورند و پرهیزکار باشند، برکات آسمان و زمین را بر آن‌ها می‌گشاییم...

تردیدی نیست که پرهیزکاری تنها به انجام دادن فرایض و ترک نواهی نیست؛ بلکه شخص پرهیزکار بایستی به اصول مسلمة مذهب و دین نیز معتقد بوده و با فکر و اندیشه و استدلال به اصول اعتقادی - که از جانب خداوند به واسطه پیامبران رسیده است - نیز باور داشته باشد.

عدالت‌باوری حضرت مهدی علیه السلام نیز از جمله اصول مسلمة بوده از مصادیق تقوا و پارسایی به شمار می‌آید و اگر جامعه‌ای آن را بپذیرد و در مرحله عمل نیز به کار برد، در واقع تقوای الهی را پیشه کرده است و سنت خداوند بر آن است که برکات آسمانی خود را بر آن جامعه بباراند و آن جامعه با تابیدن انوار الهی، به مدینه فاضله مبدل گشته و باب رحمت و نعمت‌های خداوند بر روی آن‌ها گشوده می‌شود.

۵- تقریب بین ادیان الهی و مذاهب اسلامی

گفته شد مسأله عدالت‌باوری، مشترک بین ادیان است و هر امر مشترکی بین گروه‌های مختلف باعث کم کردن فاصله‌ها شده و آن‌ها را به هم نزدیک می‌گرداند؛ بنابراین چنان‌چه جامعه‌ای که در آن ادیان مختلفی زندگی می‌کنند همگی به این مسأله باور داشته باشند، در این امر وحدت رویه داشته و با هم نزدیک بوده و نوعی اتحاد بین آن‌ها در مقابله با طاغیان و ظالمان و فرعونیان ایجاد می‌شود.

۶- بیداری اندیشه‌ها و به دست آوردن راه نجات از ظلم و استبداد

اندیشمندان و شیفتگان اسلام ناب، با استناد به کتاب و سنت، انتهای روشن و فرجامی

همراه با تابش پرتو عدالت الهی در جهان تصور می‌کنند و این تصور را در میان سایر اقشار جامعه می‌نمایانند تا دیگر اندیشه‌ها نیز بیدار گشته و همراه با هم و با هم‌فکری، ترکیبی یکپارچه تشکیل داده و جهت پیکار همگانی برای ریشه‌کنی فسادها، تبعیض‌ها، ناعدالتی‌ها و... در جامعه، راه‌های روشنی بیابند و آن را در ظرف عمل قرار دهند.

بنابراین چنین باوری سبب می‌گردد نه تنها اندیشمندان اسلامی بلکه دیگر مردمان نیز در انتظار چنین واقعه‌ای عظیم، همواره بیدار و آگاه و مترصد بوده، به دنبال پیدا نمودن و تهیه و تدارک راه‌های مناسب در سرعت بخشیدن به آن باشند.